

Original Article (Qualitative)

Developing an effective teaching model in order to improve the educational level of schools

Mehdi Mohammadi¹ , Fardin Abdollahy² , Rafigh Hssani³

1- PhD student in Educational Management, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

2- Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

3- Associate Professor, Department of Educational Sciences, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Receive:

16 July 2023

Revise:

18 November 2023

Accept:

28 November 2023

Keywords:

Effective teaching,
Education promotion,
Schools,
Thematic method

Abstract

The purpose of this research was to develop an effective teaching model in order to improve the educational level of schools. This research is qualitative and phenomenological. The research community includes academic experts familiar with the subject. Based on the purposeful sampling method; after a semi-structured interview with 15 people, theoretical saturation was achieved and the interview was stopped. In this research, consultants and experts in the field of educational management were used to achieve validity, and the verification strategy of research colleagues was used to determine reliability; based on this, validity and reliability were confirmed. The method of analysis used in this research was thematic method. Based on the results of the interviews, 11 themes in the form of 4 concepts of personal and scientific characteristics of teachers (social status of teachers, individual character of teachers, and empowerment of teachers), optimal management of the classroom and educational environment (use of educational technology, classroom management and effective educational implementation, and appropriate educational tools and equipment), active and motivating teaching (use of active teaching methods and motivational levers), and targeted teaching (objectification of teaching (meaningful learning), targeted research) were identified. Based on this, it is suggested to use the model presented in this research in order to improve the educational level of schools and make teachers' teaching more effective.

Please cite this article as (APA): Mohammadi, M., Abdollahy, F., & Hssani, R. (2024). Developing an effective teaching model in order to improve the educational level of schools. *Management and Educational Perspective*, 6(2), 47-67.

Publisher: Iranian Business Management Association	https://doi.org/10.22034/jmep.2023.407379.1218	
Corresponding Author: Fardin Abdollahy	20.1001.1.27169820.1403.6.2.2.9	
Email: fardin.abdolahi2023@gmail.com	Creative Commons: CC BY 4.0	

Extended abstract

Introduction

Among all the duties of education, teaching can be considered one of the basic duties that have an interactive relationship with other duties; and in fact, it can be considered as the foundation of other duties of education. Considering the importance of teaching and the role of its infrastructure in achieving educational goals in theoretical and practical fields, emphasizing effective teaching in a way that can provide the achievement of important goals is a certain and obvious thing (Mohammadi Khangah & Hosseinzadeh, 2015). Teaching is a comprehensive, multiple, complex phenomenon in which the role of the teacher and learners has changed (Mahdian & Amini, 2018). In fact, teaching includes a set of skills that take place before, during and after the implementation of the teaching process, and provide the possibility of teaching students (Devlin & Samarawickrema, 2022). Today, traditional educational methods are no longer suitable and effective for the current society (Mehrabiniya et al, 2022). The effectiveness of teachers' teaching in the classroom consists of various dimensions, including: respect for students, the ability to challenge and stimulate their minds, lesson organization, speech skills, and presentation of materials in an appropriate manner (Aldrup, Carstensen et al, 2022). The meaning of effective teaching is a set of teacher's actions and characteristics that lead to the achievement of educational goals and students' learning (Wang & Cheng, 2023). The role of the education system in the growth and development of societies is outstanding and undeniable. However, one of the main problems in education is the lack of effective teaching indicators. Considering the importance of teaching and the role of its infrastructure in achieving educational goals in theoretical and practical fields, it is obvious to emphasize effective teaching in a way that can provide the achievement of important educational goals. Major changes are taking place in the educational system. Based on this, the main issue in this research is the answer to the question: what is the appropriate model of effective teaching in order to improve the educational level of schools?

Theoretical framework

One of the duties of teachers in the process of education and training is to lay the groundwork for the growth and learning of students, and in modern education and training, the emphasis is on the activeness of the learner in the process of learning and the formation of mental construction (Fallahi & Rostami, 2012). Therefore, the activity that takes place in the teaching and learning process must have the characteristics to be called teaching. One of the prominent features of such an activity is that two people are involved in it and each of them is involved in a specific way (Eslamian, Ealamian & Karami, 2018). Wang and Cheng (2023) consider teaching to be an interactive and two-way process in which both the learner and the instructor are affected by each other, and teaching in this sense is the explicit expression of what needs to be learned. The most basic definition of effective teaching is the teacher's ability to help students and learners reach high standards (Hoseini hesam abadi et al, 2023). Effective teaching should be regular and stimulating, and promote motivation, vitality, innovation, and increase the efficiency of teachers and students (Bidabadi et al., 2016). Devlin & Samarawickrema (2022) showed that effective teaching criteria have changed after the Covid-19 pandemic and are more based on interactions between the teacher and students. Chew & Cerbin (2021) showed that effective teaching requires solving nine challenges, including changing the mental mindset of students, metacognition and self-regulation, student fear and distrust, prior knowledge, misconceptions, ineffective learning strategies, learning transfer, selective attention limitations and mind effort limitations, and active memory. Abedini et al, (2020) in a research found that 10 factors, including the teacher's mastery of the subject, the

expression of clear educational expectations, the power of leadership and classroom management, the active participation of students in the teaching process are affecting factors in effective teaching. Shirbagi and Nasirinia (2020) in examining the professional development of a step towards effective teaching in Sanandaj elementary school teachers showed that the "characteristics of effective professional development" questionnaire has good validity and reliability for use among Iranian teachers. Among the components of effective professional development from the point of view of teachers, according to the results of the Friedman test, the first rank of these components was focusing on the content knowledge of teachers and how students learn the material, and the last rank was active learning beyond the classroom. Also, there is a significant difference between the components of effective professional development of teachers.

Methodology

This research is fundamental in terms of its purpose, and exploratory in terms of the method of data collection. The research has been conducted qualitatively. Considering that the purpose of this research is to identify the dimensions and components that influence effective teaching and formulating a model, and on the other hand, we tried to make the obtained results as realistic as possible; on this basis, a qualitative approach was used. Qualitative data was collected using library studies and semi-structured interviews. The statistical population of this research included academic experts familiar with the subject, and theoretical data saturation index was used to determine the sample size. In order to analyze the data, the theme analysis method was used.

Research findings

In order to examine and answer the research question, after collecting, arranging and organizing the codes resulting from each interview and based on the thematic method, key words and points in the form of an index was extracted from the interview text. For this purpose, the codes collected through interviews were collected and organized in a database. Based on the results of the interviews, 11 themes in the form of 4 concepts of teachers' personal and scientific characteristics (teachers' social status, teacher's individual personality and teachers' empowerment), optimal classroom management and educational environment (use of educational technology, classroom management and effective educational implementation, educational tools and equipment appropriate), active and motivating teaching (use of active teaching methods and motivational levers), and purposeful teaching (objectification of teaching (meaningful learning), targeted research) were identified.

Conclusion

The purpose of this research was to develop an effective teaching model in order to improve the educational level of schools. The results of this research are consistent with the findings of Aldrup et al. (2022), Devlin & Samarawickrema (2022), and Chew & Cerbin (2021). In explaining the findings of this research, it can be said that the optimal classroom management mentioned by the interviewees includes: classroom preparation, planning, parents' participation in their children's education process, welcoming students' interaction with each other, the ability to communicate with problematic students, continuous and formative evaluation, respecting the order of the teacher while teaching, having a lesson plan, having a logical order in teaching, on time attendance control, strictness on time, removing communication barriers while teaching, providing a learning environment, and human relations governing the classroom atmosphere. Class management includes all the decisions and actions necessary to discipline the class and is brought up under the title of discipline.

This type of order means managing, maintaining, or providing an environment in which proper learning is done along with reducing issues and problems for students. Also, effective teaching requires the use of appropriate educational tools and equipment. The facilities and physical space of the classroom, the use of multimedia in teaching, the use of lesson presentation software (PowerPoint and Parzi), creating a positive learning environment, using warm and soothing colors for the classroom, having workshops and laboratories for special courses are some of these tools and equipment. Finally, it is suggested that the school administrators help the teacher to improve the quality of teaching by providing a healthy atmosphere and adequate educational materials. Also, in future research, the effect of factors such as distributed leadership style, professional support, professional commitment, etc. on effective teaching based on the model identified in this research should be investigated. It is also suggested to use the model presented in this research in order to make the teaching process in schools more effective.

علمی پژوهشی (کیفی)

تدوین الگوی تدریس اثربخش به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس

مهدی محمدی^۱ ID، فردین عبداللهی^۲ ID، رفیق حسنی^۳ ID

۱- دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۳- دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

چکیده

هدف این پژوهش تدوین الگوی تدریس اثربخش به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس است. این پژوهش از نوع کیفی و پدیدارشناسی است. جامعه پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی و آشنا به موضوع است. براساس روش نمونه گیری هدفمند، پس از مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۵ نفر، اشباع نظری حاصل و مصاحبه متوقف شد. در این پژوهش جهت دستیابی به روایی، از مشاوران و کارشناسان صاحب نظر در زمینه مدیریت آموزشی استفاده گردید و برای تعیین پایایی، از راهبرد تأیید همکاران پژوهشی استفاده شد، بر این اساس روایی و پایایی تأیید شد. روش تجزیه و تحلیل مورد استفاده در پژوهش حاضر، روش تماتیک بود. براساس نتایج مصاحبه ها، ۱۱ مضمون در قالب ۴ مفهوم ویژگی های فردی و علمی معلمان (منزلت اجتماعی معلمان، شخصیت فردی معلم و توانمندسازی معلمان)، مدیریت بهینه کلاس و محیط آموزشی (به کارگیری تکنولوژی آموزشی، مدیریت کلاس و اجرای آموزشی مؤثر، وسایل و تجهیزات آموزشی مناسب)، تدریس فعال و انگیزاننده (به کارگیری روش های فعال تدریس و اهرم های ایجاد انگیزه) و تدریس هدفمند (عینی کردن تدریس (یادگیری معنادار)، دانش پژوهی هدف گزینی) شناسایی شد. بر این اساس پیشنهاد می شود به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس و اثربخش کردن تدریس معلمان از مدل ارائه شده در این پژوهش استفاده شود.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۷

کلید واژه ها:

تدریس اثربخش،
ارتقاء آموزش،
مدارس،
روش تماتیک

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): محمدی، مهدی، عبداللهی، فردین، حسنی، رفیق. (۱۴۰۳). تدوین الگوی تدریس اثربخش به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس. فصلنامه مدیریت و چشم انداز آموزش. ۶(۲). ۴۷-۶۷.

	https://doi.org/10.22034/jmep.2023.407379.1218	ناشر: انجمن مدیریت کسب و کار ایران
	20.1001.1.27169820.1403.6.2.2.9	نویسنده مسئول: فردین عبداللهی
	Creative Commons: CC BY 4.0	ایمیل: fardin.abdolahi2023@gmail.com

مقدمه

در بین کلیه وظایفی که آموزش و پرورش بر عهده دارد، می‌توان آموزش یا تدریس را یکی از وظایف اساسی دانست که با سایر وظایف رابطه‌ای تعاملی دارند و در واقع می‌تواند به عنوان زیر بنای سایر وظایف آموزش و پرورش تلقی گردد. با توجه به اهمیت تدریس و نقش زیربنایی آن در دستیابی به اهداف آموزشی در حیطه‌های نظری و عملی، تأکید بر تدریس مؤثر به صورتی که بتواند دستیابی به اهداف با اهمیت را فراهم نماید، امری مسلم و بدیهی است (2015, Mohammadi Khangah & Hosseinzadeh). در حال حاضر، تدریس به معنای انتقال برخی اطلاعات یا حقایق به فراگیران نیست؛ تدریس پدیده جامع، چندگانه، پیچیده است که در آن نقش معلم و فراگیران تغییر کرده است (2018, Mahdian & Amini). تدریس، اقدامات هدف‌دار متعاملی است که توسط معلم، طراحی، اجرا و ارزشیابی می‌شود. در واقع تدریس مجموعه مهارت‌هایی را شامل می‌شود که قبل، ضمن و پس از اجرای فرایند تدریس صورت می‌گیرد و امکان آموزش دانش‌آموزان را فراهم می‌نماید (2022, Devlin & Samarawickrema). امروزه دیگر شیوه‌های آموزشی سنتی برای جامعه کنونی مناسب و اثربخش نیستند (2022, Mehrabiniya et al). تحقیقات نشان داده‌اند که معلمان بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرات قابل توجهی دارند (2015, Blazar; Chetty, Friedman & Rockoff, 2014; Nye, Konstantopoulos & Hedges, 2004). بر این اساس (2015, Yang) بیان نمود که شیوه تدریس مؤثر نیازمند سازماندهی محتوای تدریس به گونه‌ای معنادار توسط مدرس برای شکل‌گیری و ساخت دانش جدید در ذهن دانش‌آموزان در ارتباط با دانش قبلی است. نظام آموزشی باید به دنبال راهکارهایی باشد که تحریک‌کننده علائق و انگیزه‌های فراگیران در فرایند یادگیری باشد. انگیزه، عامل انجام بسیاری از فعالیت‌ها، از جمله، یادگیری است (2020, Kordloo, A., & Behrangi).

اثربخشی تدریس معلمان در کلاس درس ابعاد مختلفی از جمله: احترام به دانش‌آموزان، توانایی در به چالش کشیدن و تحریک ذهن آنان، سازمان‌دهی درس، مهارت‌های سخنرانی و ارائه مطالب به نحو مناسب را در بر می‌گیرد (Aldrup, 2022, Carstensen et al). منظور از تدریس اثربخش مجموعه‌ای از عملکردها و ویژگی‌های معلم است که باعث دستیابی به اهداف آموزشی و یادگیری دانش‌آموزان می‌شود (2023, Wang & Cheng). اثربخشی فرآیند تدریس به عنوان یک حوزه مهم حرفه‌ای معلمان به مجموعه‌ای از عوامل فردی، حرفه‌ای و سازمانی بستگی دارد. در این زمینه برخورداری معلمان از قابلیت‌ها و صلاحیت‌ها حرفه‌ای و الزام آنان به رعایت مجموعه‌ای از اصول و استانداردهای حرفه‌ای در فرآیند تدریس نقش تعیین‌کننده در افزایش اثربخشی فعالیت‌های آموزشی دارد (2016, Lavy). معلمان اثربخش، نسبت به آموزش و تدریس دارای انگیزه و اشتیاق بوده و این نگرش مثبت را در رفتار خود منعکس کرده و جهت بهبود آن تلاش می‌کنند (2022, Mehrabiniya et al). از این رو شناسایی تدریس اثربخش در آموزش و پرورش موضوعی مورد توجه و چالش‌انگیز شده است و تعاریف متعدد موجود در این زمینه نیز نشان‌دهنده ابعاد متفاوت این مفهوم می‌باشد.

(1993, Brightman et al) اعتقاد دارند که از جمله موضوعات و عوامل که باید در اثربخشی آموزش مورد ارزیابی قرار گیرد عبارتند از سازمان‌دهی کلاس درس، ارائه مناسب مطالب، تعامل، تکالیف، رعایت انصاف در امتحان و احساس موفقیت دانش‌آموزان. (2003, Wayne and Youngs) معتقدند ویژگی‌هایی مانند تجربه، آموزش و مدرک معلمان

ممکن است با اثربخشی مرتبط باشند. (Msimanga (2017) تدریس اثربخش را به عنوان آنچه به دستیابی به بهترین عملکرد یادگیرنده منجر می‌شود، تعریف کرد. (Sameri (2019) تدریس اثربخش را مجموعه‌ای از توانمندی‌ها و قابلیت‌ها و علایق که موجب نیل به اهداف آموزشی چه در یاددهنده و چه در یادگیرنده می‌شود، تعریف می‌کند. (Abdolmaleki et al (2019) شش مؤلفه ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی معلمان، ویژگی‌های تخصصی، مهارت‌های تدریس، ارزشیابی آموزشی، کنش روانشناسان و مدیریت کلاس را از مهمترین ابعاد و شاخص‌های تدریس اثربخش معرفی کردند.

با این حال، ماهیت تدریس اثربخش هنوز هم تا حد زیادی ناشناخته باقی مانده است. تدریس اثربخش با تربیت و آماده‌سازی معلم اثربخش آغاز می‌شود (Bidabadi et al., 2016). در واقع تدریس اثربخش به معلمان اثربخش نیاز دارد و معلمان اثربخش، لازم است که دانش موضوعی و توانایی انتقال دانش خود به فراگیرانشان را به طور مؤثر داشته باشند. در صورتی که معلم، دانش موضوعی داشته باشد، ولی از شیوه انتقال دانش به طور مؤثر به فراگیران آگاه نباشد، در این صورت نمی‌تواند به طور مؤثر تدریس نماید. از لحاظ آموزشی، بهترین شیوه و تکنیک تدریس، یک راهبرد آموزشی است که بتواند نتایج موردنظر را تولید کند و درک و فهم عمیق فراگیران را ارتقاء دهد (Darling-Hammond et al., 2017).

نقش نظام آموزش و پرورش در رشد و پیشرفت جوامع برجسته و غیرقابل انکار است. با این حال یکی از مشکلات اساسی در آموزش و پرورش، نداشتن شاخص‌های تدریس اثربخش است. تدریس اثربخش برای عملکرد کارآمد نظام‌های آموزشی و ارتقای کیفیت یادگیری از اهمیت بسزایی برخوردار است. با توجه به اهمیت تدریس و نقش زیربنایی آن در دستیابی به اهداف آموزشی در حیطه‌های نظری و عملی، تأکید بر تدریس اثربخش به صورتی که بتواند دستیابی به اهداف با اهمیت آموزش و پرورش را فراهم نماید، امری مسلم و بدیهی است. در نظام آموزشی تغییرات عمده‌ای در حال وقوع است. محور این تغییرات تأکید ویژه‌ای است که بر رابطه معلم و دانش آموز وجود دارد و تلاش بر این است که تدریس اثربخش از تدریس غیر مؤثر مجزا گردد. بر این اساس مسأله اصلی در این پژوهش پاسخ به این سؤال است که الگوی مناسب تدریس اثربخش به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

یکی از وظایف معلمان در جریان آموزش و پرورش، زمینه‌سازی جهت رشد و یادگیری مطلوب دانش آموزان است و در آموزش و پرورش نوین تأکید بر فعال بودن یادگیرنده در جریان یادگیری و تشکیل ساخت ذهنی می‌باشد (Fallahi & Rostami, 2012). الگوهای تدریس در واقع الگوهای یادگیری هستند. معلمان با استفاده از این الگوها درحالی که به شاگردان در کسب اطلاعات، نظرات، مهارت‌ها، راه‌های تفکر و ابزار نظر خود کمک می‌کنند، نحوه یادگیری را نیز به آنان می‌آموزند (Arabi makiabadi & Abbasiane, 2021). بنابراین فعالیتی که در فرایند یاددهی و یادگیری صورت می‌گیرد باید واجد ویژگی‌هایی باشد که تدریس نامیده شود. یکی از ویژگی‌های برجسته چنین فعالیتی این است که دو فرد در آن درگیر هستند و درگیر شدن هر یک از آن‌ها به شیوه خاصی است (Eslamian, Ealamian & Karami, 2018). Wang and Cheng (2023) تدریس را فرایندی تعاملی و دوطرفه می‌دانند که طی آن فراگیر و آموزش‌دهنده

هر دو از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و تدریس در این معنی بیان صریح آن چیزی است که باید یاد گرفته شود. Douglas (2010) روش‌های تدریس و آموزش را بر اساس محوریت یادگیرندگان به دو شیوه‌ی کلی منفعل و فعال تقسیم کرده است. شیوه منفعل شیوه‌ای است که در آن فراگیر حالتی منفعل و پذیرا دارد و معلم نقش یک متخصص که اطلاعات را به دانش‌آموزان انتقال می‌دهد بر عهده دارد. این شیوه‌ها از شیوه‌های قدیمی تدریس هستند که شواهد پژوهشی متعدد اثربخشی آن را به چالش کشیده‌اند. شیوه دوم شیوه فعال می‌باشد؛ Douglas (2010) بیان می‌دارد که گسترده‌ترین و موفق‌ترین روش‌های تدریس در زیر پرچم یادگیری فعال جمع شده‌اند. مفهوم اساسی در این نوع یادگیری مشارکت همکارانه یادگیرندگان در فرایند اکتشاف، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و استفاده از اطلاعات است. با این حال همواره تحقیق در مورد روش تدریس اثربخش ادامه دارد. Poloie & Farhadian (2020) بیان کردند که برای فراهم کردن یک محیط یادگیری بهتر، می‌توان از فواید فناوری در آموزش استفاده کرد.

ابتدایی‌ترین تعریف تدریس اثربخش عبارت از توانایی معلم برای کمک کردن به دانش‌آموزان و فراگیران در رسیدن به استانداردهای بالا می‌باشد (Hoseini hesam abadi et al, 2023). تدریس اثربخش باید منظم و برانگیزاننده باشد و موجب ارتقاء انگیزه، نشاط، نوآوری و افزایش کارایی معلم و دانش‌آموز شود (Bidabadi et al., 2016). تدریس اثربخش باتریت و آماده‌سازی معلم اثربخش آغاز می‌شود. معلمان اثربخش، مشتاق و دارای انگیزه و نگرش مثبتی نسبت به آموزش بوده آن را در رفتار خود منعکس کرده، جهت بهبود آن تلاش می‌کنند و با ایجاد قوانین واضح و روتین و سیستم پاداش در کلاس درس اجازه نمی‌دهند که ذهن دانش‌آموزان از کلاس منحرف شود (Mahdian and Amini, 2018). تدریس اثربخش شامل یک رشته از عملکردها و ویژگی‌های معلمان معرفی شده که موجب دستیابی به اهداف آموزشی و ایجاد یادگیری مطلوب در دانش‌آموز می‌گردد. با توجه به واگذاری بیشتر مسئولیت در تدریس به مدرسان، تعیین شاخص‌ها و صلاحیت‌های معلمان ضرورت می‌یابد. می‌توان گفت که تعریف‌های مرتبط با معلمان به جهت مسئولیت کلیدی آنان در بهبود تدریس ارائه شده است (Muijs & Reynolds, 2017). تدریس اثربخش در نظام آموزشی به طور گسترده‌ای معطوف به دانش‌آموزان و یادگیری آنهاست. برای رسیدن به این هدف دو اصل اساسی مورد توجه قرار گرفته است. اول اینکه تدریس نیازمند مجموعه‌ای از مهارت‌ها و رویه‌های خاص است که در پژوهش‌هایی، شناسایی شده‌اند و دوم آنکه، تدریس باید بتواند به نیازهای بافت و زمینه خاص توجه داشته باشد (Darling-Hammond, 2017). (Hyler & Gardner, 2017).

در بحث تدریس اثربخش، معلم در پی بهبود نتایج یادگیری است. در این راستا فرایند یاددهی، یادگیری را مورد نظر قرار داده و سپس با توجه به اصول روانشناختی یادگیری، دانش‌آموزان را به سمت یادگیری معنی‌دار هدایت می‌کند. در تقویت تدریس اثربخش باید چالش‌هایی را که معلمان با آن مواجه هستند، درست تشخیص داد (Blazar, 2015). بدون شک معلمان همواره با تغییرات بسیاری در تجربیات یادگیری و نتایج آموزشی روبه‌رو هستند. این تغییرات مستلزم حمایت و منابع مناسب از قبیل منابع فیزیکی و نرم‌افزاری لازم در مواد درسی و تجهیزات و آموزش‌های لازم از طریق دوره‌های ضمن خدمت و فعالیت‌های پشتیبانی دیگر است. اما بیشتر از این‌ها فراهم ساختن زمان کافی برای معلمان است تا درگیر برنامه‌ریزی شوند و آمادگی لازم را کسب کنند. در این راستا مدارس باید ساختار سازمانی خود را طوری تنظیم کنند تا زمان کافی در اختیار معلمان قرار دهند (Chetty, Friedman & Rockoff, 2014). تدریس اثربخش، همچنین

مستلزم وجود معلمان اثربخش است، افراد حرفه‌ای که کار خود را به خوبی می‌شناسند و در انجام آن متعهد هستند، چنین معلمانی به کیفیت کار خود افتخار می‌کنند. به عبارتی دیگر تدریس اثربخش به عنوان توانایی معلمان برای آسان کردن دستیابی دانش آموزان به سطوح بالای تفکر یا تفکر مستقل تعریف می‌شود. بنابراین دربرگیرنده فعالیت‌های فراتر از ارائه صرف مطالب و نیازمند تعامل و مکالمات معنادار بین معلمان و دانش آموزان است (Lavy, 2016).

تدریس در محیط مدرسه همیشه اثربخش نیست، امروزه معلمان و مدرسان با گروه‌ها و مشخصات دموگرافیک متنوع تر و پیچیده تر و همچون با توانایی‌های مختلف فراگیران نسبت به هر زمان دیگر روبرو هستند و در صورتی می‌توانند پاسخگوی نیازهای منحصر به فرد این فراگیران باشند که با ویژگی‌های خاص آنان آشنا بوده و روش‌های تدریس خود را با نیازها و امکانات فردی و گروهی فراگیران و دانش آموزان هماهنگ کرده، جهت رفع نارسایی‌های روش خود و اصلاح و بهبود آن گام بردارند، ولی به دلایل مختلفی آن‌ها به اندازه‌ی کافی پاسخگوی این شرایط نیستند (Muijs & Reynolds, 2017).

اثربخشی کلی تدریس هر مدرس و معلم، در پرتو تقابل میان معیارهای کلی شامل طراحی تدریس، اجرای آموزش، مدیریت کلاس درس، روابط انسانی، ارزشیابی و ویژگی‌های شخصیتی مطلوب، سنجیده و تعیین می‌شود. به عبارت دیگر مدرس و معلم اثربخش کسی است که با طرح درس از پیش تعیین شده در کلاس حضور یابد و به ارائه آموزش مؤثر مطابق با آن طرح درس بپردازد و با این هدف، تسلط بر موضوع درس و تخصص در آن، تنوع در روش‌های تدریس، شرکت دادن دانش آموزان در جریان تدریس با تعیین فرصت سخنرانی، داشتن انتظارات بالا و معقول از فراگیران و موارد مشابه را مدنظر قرار دهد (Mehrabiniya et al., 2022). Bowen (2013) بیان می‌دارد که معلم باید ضمن ایجاد محیطی شاد و جذاب در کلاس درس، در مقابل بروز بینظمی‌های احتمالی برخورد مؤثر داشته باشد، روابط انسانی سازنده و متقابل خویش را با دانش آموزان در فضای داخل و حتی خارج از کلاس حفظ نماید، با انجام ارزشیابی‌های صحیح و ارائه بازخورد به موقع، نواقص یادگیری فراگیران و حتی تدریس خود را رفع کند و درعین حال از شخصیت باثبات و صفات شایسته یک مدرس و معلم خوب برخوردار باشد. تدریس اثربخش و مؤثر یکی از شاخص‌های آموزش و پرورش پویا می‌باشد (Aldrup et al (2022). نشان دادند که تعامل معلم و دانش آموزان و احساس همدردی با آن‌ها از عوامل تأثیر گذار بر تدریس اثربخش است. (Devlin & Samarawickrema (2022) نشان دادند که معیارهای تدریس اثربخش بعد از همه‌گیری کووید-۱۹ تغییر کرده و بیشتر مبتنی بر تعاملات بین مدرس و دانش آموزان است. Chew & Cerbin (2021) نشان دادند که تدریس اثربخش مستلزم برطرف کردن ۹ چالش شامل تغییر ذهنیت ذهنی دانش آموزان، فراشناخت و خودتنظیمی، ترس و بی‌اعتمادی دانش آموز، دانش قبلی، باورهای غلط، راهبردهای یادگیری ناکارآمد، انتقال یادگیری، محدودیت‌های توجه انتخابی و محدودیت‌های تلاش ذهنی و حافظه فعال است.

پیشینه پژوهش

Mohamed et al. (2023) پژوهشی با عنوان «آگاهی معلمان ریاضی از شیوه‌های تدریس اثربخش» انجام دادند. پژوهش به صورت مقایسه‌ای بین دو کشور عربستان و مصر انجام شد. نمونه عربستانی شامل ۶۵۱ معلم و نمونه مصری شامل ۶۲۰ معلم بود. نتایج نشان داد که معلمان ریاضیات در عربستان سعودی و مصر آگاهی بالایی از شیوه‌های تدریس اثربخش

داشتند. همچنین نتایج نشان داد افرادی که مدارک تحصیلی بالاتری داشتند (مدرك تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا) به طور قابل توجهی آگاهی بالاتری نسبت به کسانی که میانگین تجربه تدریس پنج تا نه سال داشتند، نشان دادند. Aldrup et al. (2022) پژوهشی با عنوان «همدلی کلید تدریس اثربخش» انجام دادند. پژوهش به صورت مروری و با مطالعه ۴۱ مقاله انجام شد. نتایج نشان داد که معلمانی که با دانش آموزان همدلی بیشتری داشتند، در تدریس اثربخش موفقتر بودند. با این حال شواهد نشان داد که توانایی مدیریت کلاس و حمایت آموزشی تأثیر بیشتری نسبت به همدلی بر تدریس اثربخش دارند.

Mehrabiniya et al. (2022) پژوهشی با عنوان «عوامل تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان» انجام دادند. پژوهش به صورت کیفی انجام شد و بدین منظور ۳۲ نفر از دانشجویان دانشگاه بیرجند به روش نمونه گیری هدفمند ترکیبی انتخاب و با آنان مصاحبه شد. بر اساس یافته‌ها عوامل مؤثر در تدریس اثربخش در سه بخش عوامل زمینه‌ای (امکانات دانشگاهی، برنامه‌ریزی آموزش و جو هم‌کلاسی‌ها)، موجبات علی (نقش استاد و نقش دانشجو) و پیامدها (تحول منش دانشجو) شناسایی و در قالب مدلی نظری ارائه شدند. «جذب دانشجو» مقوله‌ی مرکزی تدریس اثربخش شناسایی شده است. عوامل مؤثر در تدریس اثربخش به ترتیب اولویت روش‌های نوین تدریس، ارتباط استاد و دانشجو، تکالیف کلاسی، توانمندی علمی و جذب دانشجو هستند. سه عامل عمده‌ای که به تدریس غیراثربخش منجر می‌شوند تدریس سنتی، تعداد زیاد دانشجویان و عدم تخصص اساتید می‌باشند.

Khashi jamalzehi (2021) پژوهشی با عنوان «تأثیر روش تدریس دیداری با استفاده از پاورپوینت، فیلم و عکس بر مبنای الگوی مدیریت آموزش بر یادگیری مفهومی» انجام دادند. جامعه آماری شامل دانش آموزان دختر رشته علوم انسانی منطقه ۱ و ۲ شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ در حال تحصیل بودند. حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی مورگان از بین ۱۳۰۰ دانش آموز دختر مشغول به تحصیل در رشته علوم انسانی ۲۹۷ دانش آموز تعیین شد. نتایج نشان که استفاده از پاورپوینت، فیلم و عکس به صورت قابل توجهی باعث بهبود یادگیری دانش آموزان می‌شود.

Abedini et al. (2020) پژوهشی با عنوان «شناسایی و سطح‌بندی عوامل مؤثر بر تدریس اثربخش در دانشگاه‌های علوم پزشکی بر مبنای مدل‌سازی ساختاری تفسیری» انجام دادند. مشارکت‌کنندگان در پژوهش را اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد تشکیل می‌دادند که از بین آنها ۹ نفر به عنوان متخصص در حوزه آموزش پزشکی انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که ۱۰ عامل، از جمله تسلط مدرس بر موضوع، بیان انتظارات آموزشی روشن، قدرت رهبری و اداره کلاس، مشارکت فعال دانشجویان در فرایند تدریس به عنوان عوامل مؤثر بر تدریس اثربخش در دانشگاه علوم پزشکی به حساب می‌آیند.

Shirbagi & Nasirinia (2020) پژوهشی با عنوان «بررسی توسعه حرفه‌ای گامی در راستای تدریس اثربخش در معلمان ابتدایی شهر سنندج» انجام دادند. جامعه تحقیق شامل معلمان دوره ابتدایی شهر سنندج که ۱۲۵۸ نفر بود. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، ۳۰۰ نفر بودند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و با نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. نتایج نشان داد که پرسشنامه «ویژگی‌های توسعه حرفه‌ای اثربخش» دارای روایی و پایایی مطلوب برای استفاده در بین معلمان ایرانی است. در بین مؤلفه‌های توسعه حرفه‌ای اثربخش از نظر معلمان با توجه به نتایج آزمون فریدمن رتبه اول این مؤلفه‌ها تمرکز بر دانش محتوایی معلمان و نحوه یادگیری مطالب توسط دانش

آموزان و در رتبه آخر یادگیری فعال فراتر از کلاس درس قرار داشت. همچنین بین مؤلفه‌های توسعه حرفه‌ای اثربخش معلمان تفاوت معناداری وجود دارد.

(Nazarian et al (2020 تحقیقی با عنوان «تجارب زیسته معلمان در زمینه شناسایی استعداد‌های دانش آموزان مبتنی بر ابعاد و مؤلفه‌های الگوی تدریس اثربخش» انجام دادند. مصاحبه‌شوندگان پژوهش شامل همه معلمان سرگروه آموزشی ابتدایی نواحی و مناطق آموزش و پرورش استان اصفهان در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند. برای انتخاب شرکت کنندگان از شیوه نمونه‌گیری هدفمند و تا حد اشباع استفاده شد که در این پژوهش ۳۸ نفر بودند. از نتایج پژوهش با تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۵ مضمون اصلی (درگیر کردن دانش آموزان، کنجکاوی کردن دانش آموزان، ایجاد فرصت ابراز وجود، ارزشیابی هدف آزاد و توسعه برداشتها از محتوای آموخته‌شده) و ۱۵ زیرمضمون در ابعاد و مؤلفه‌های الگوی تدریس اثربخش برای شناسایی استعداد‌های دانش آموزان کشف شد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، بنیادی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، اکتشافی است. تحقیق به صورت کیفی انجام گرفته است. با توجه به اینکه هدف این پژوهش شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تدریس اثربخش و تدوین الگو می‌باشد و از طرفی سعی بر این بود تا حد امکان نتایج بدست آمده واقعی باشد، بر این اساس از رویکرد کیفی استفاده شد. با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته اقدام به جمع‌آوری داده‌های کیفی شد. جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی و آشنا به موضوع بود که برای تعیین حجم نمونه از شاخص اشباع نظری داده‌ها استفاده شد.

در مرحله اول با استفاده از مرور کتب و پژوهش‌های مرتبط و برگزاری جلسات با اساتید صاحب‌نظر، سؤال‌های مصاحبه تدوین و مورد بازبینی قرار گرفت. پس از مشخص شدن سؤال‌ها، وقت مصاحبه از طریق تماس تلفنی هماهنگ و مصاحبه انجام شد. مدت زمان انجام مصاحبه بین ۴۰ الی ۹۰ دقیقه بود. زمانی که داده‌ها در مصاحبه روند تکراری پیدا کردند، فرایند جمع‌آوری کدها پایان یافت. مرحله اشباع نظری از مصاحبه دوازدهم به بعد احساس شد، ولی برای اطمینان بیشتر از اشباع نظری تا شرکت کننده پانزدهم مصاحبه‌ها ادامه یافت. در مصاحبه پانزدهم اطمینان حاصل شد که کدها تکراری بوده و انجام مصاحبه‌ها در این مرحله متوقف شد. سؤال به صورت ساده و شفاف بیان می‌شد و در صورت لزوم با گنجاندن توضیحاتی، منظور و هدف پژوهشگر از طرح این سؤال به اطلاع مصاحبه‌شوندگان می‌رسید تا از تداخل با سایر موضوعات مشابه که مورد نظر پژوهشگر نبود، جلوگیری شود. همچنین جهت بررسی عمیق‌تر داده‌های پژوهش از روش مطالعه مکرر، مقایسه مستمر داده‌ها، خلاصه‌سازی و دسته‌بندی اطلاعات استفاده گردید. در مرحله دوم، مطالب گردآوری شده، دسته‌بندی و اطلاعات مرتبط با موضوع پژوهش از متن مصاحبه‌ها استخراج و کدگذاری شدند. به منظور کدگذاری و تحلیل اطلاعات، از روش تحلیل تماتیک استفاده شد. در تحلیل تماتیک در طی شش مرحله آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جستجوی تم‌ها، بازبینی تم‌ها و تعریف و نام‌گذاری تم‌ها و تهیه گزارش به شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تدریس اثربخش با استفاده از مصاحبه پرداخته شد. جهت دستیابی به روایی^۱، سعی شد از مشاوران و

1 - Validity

کارشناسان صاحب نظر در زمینه مدیریت آموزشی استفاده گردد تا اعتبار پاسخها مورد تأیید قرار گیرد و برای تعیین پایایی^۱، از راهبرد تأیید همکاران پژوهشی استفاده شد. همراه با جمع آوری داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های انفرادی، سعی شد جنبه‌های اخلاقی پژوهش از جمله کسب رضایت افراد مصاحبه شونده، اجتناب از هرگونه سوء اثر بر شرکت کنندگان، ناشناخته ماندن نام و نشان افراد و اصل محرمانه بودن داده‌ها و اطلاعات رعایت شود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از نرم افزار Maxqda استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

جهت بررسی و پاسخ به سؤال پژوهش، پس از جمع آوری، تنظیم و سازماندهی کدهای حاصل از انجام هر مصاحبه و براساس روش تماتیک، در خصوص استخراج کلمات و نکته‌های کلیدی در قالب شاخص، از متن مصاحبه اقدام گردید. برای این منظور کدهای گردآوری شده از طریق مصاحبه، در یک بانک اطلاعاتی جمع آوری و سازماندهی شد. تمامی مصاحبه‌ها ثبت شده و برای استخراج نکات کلیدی چندین بار مورد در بخش دوم برای رعایت امانت در حفظ اطلاعات مصاحبه شونده‌گان به صورت تصادفی به آن‌ها کد داده می‌شود و هر کدام از این نمادها معنی خاصی دارند. در مرحله سوم و چهارم کدهای مختلف در قالب تم‌های بالقوه دسته‌بندی شد و کدگذاری در قالب تم‌های مشخص، بازبینی و تصفیه شدند. در این پژوهش زمانی که کدها مورد بازبینی قرار گرفتند تعدادی از کدها به علت تشابه مفهومی ادغام و تعداد زیادی دست نخورده باقی ماندند و عنوان تعدادی از تم‌ها تغییر یافت. جدول (۱) شامل کدهای مصاحبه مرجع، نقرات مصاحبه شونده^۲ و تم‌های اولیه پس از اصلاح و تم‌های نهایی می‌باشد.

جدول ۱- تم‌های اولیه نهایی

تم اولیه نهایی شده	کد مصاحبه	مراجع
منزلت اجتماعی معلمان	۱- احترام به معلم در مدرسه و بیرون از مدرسه	{M1,3}; {M1,1};
	۲- بهره‌مندی معلم از ارزش و اعتبار گذشته	{M9,3}; {M10,10};
	۳- بالا بردن شأن معلم	{M8,1}; {M12,3};
	۴- داشتن امنیت شغلی	{M10,3}; {M15,10};
	۵- بالا بردن حقوق و درآمد	{M19,8};
بکارگیری تکنولوژی آموزشی	۱- داشتن شناخت کافی از انواع رسانه‌ها،	{M4,4}; {M2,7};
	۲- آگاهی از مفهوم واقعی تکنولوژی آموزشی،	{M10,2};
	۳- آموزش‌های عملی کافی در دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم و ضمن خدمت	{M7,4}; {M5,5};
	۴- داشتن مهارت به کارگیری رسانه‌ها در حین تدریس،	{M11,2}; {M9,11};
	۵- استفاده از امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی	{M17,12}; {M13,15};
		{M15,10}; {M16,9};
		{M20,12}
		{M21,4}; {M21,7};

¹ - Reliability

^۲ - شاخص MI,X، که در آن M برای نشان داد مصاحبه، I برای نشان دادن شماره مصاحبه و X برای نشان دادن شماره کد اولیه‌ای که از مصاحبه استخراج شده، استفاده شده است.

{M22,2}; {M22,16};

۶- تناسب وسایل با تعداد دانش آموزان

۷- وجود یک سیستم ارزشیابی از نحوه استفاده معلمان از

وسایل کمک آموزشی

۱- توانایی آماده سازی کلاس درس،

۲- داشتن مهارت برنامه ریزی،

۳- توانایی بکارگیری مشارکت والدین در فرایند تحصیل

فرزندانشان،

۴- استقبال از تعامل دانش آموزان با یکدیگر،

۵- توانایی در برقراری ارتباط با دانش آموزان مساله دار،

۶- ارزشیابی مستمر و تکوینی،

۷- رعایت نظم معلم در هنگام تدریس،

۸- داشتن طرح درس،

۹- داشتن نظم منطقی در تدریس،

۱۰- حضور و غیاب به موقع

۱۱- سخت گیری به موقع،

۱۲- حذف موانع ارتباطی هنگام تدریس،

۱۳- فراهم سازی محیط یادگیری،

۱۴- روابط انسانی حاکم بر جو کلاس

۱- امکانات و فضای فیزیکی کلاس،

۲- استفاده از چند رسانه ای ها در تدریس،

۳- استفاده از نرم افزارهای ارائه دروس (پاورپوینت و پرزی)،

۴- ایجاد فضای آموزشی مثبت،

۵- استفاده از رنگ های گرم و آرام بخش برای کلاس درس،

۶- دارای کارگاه ها و آزمایشگاه ها برای دروس خاص،

۷- دارای عوامل آموزشی (مدیر و معاونین و...) مجرب،

۱- بیان شیوا،

۲- قاطعیت،

۳- آراستگی ظاهر،

۴- نگاه غیر کلامی،

۵- اعتماد به نفس،

۶- ارتباط دوستانه با یادگیرنده،

۷- برخورد منصفانه،

۸- تسلط به موضوع،

۹- وقت شناسی،

۱۰- نظم و ترتیب،

۱۱- مهارت در توانمندسازی دانش آموزان،

۱۲- گرفتن بازخورد مناسب بعد از تدریس،

مدیریت کلاس و اجرای

روش آموزشی مؤثر

وسایل و تجهیزات آموزشی

مناسب

شخصیت و ویژگی های فردی

معلم

{M1,6}; {M2,2};

{M2,6}; {M4,1};

{M12,4}; {M13,1};

{M5,8}; {M9,6}

{M10,6}; {M12,5};

{M13,7}; {M13,9};

{M13,15}; {M13,18};

{M14,8}; {M14,6}

{M15,6}; {M16,5};

{M18,6}; {M18,1};

{M20,8}; {M20,10};

{M21,5}; {M21,7}

{M1,2}; {M3,4};

{M6,2}; {M7,2};

{M8,9}; {M10,3}

{M11,10}; {M12,8};

{M18,2}; {M21,4};

{M21,10}; {M22,8};

{M1,9}; {M1,7};

{M2,5};

{M3,3}; {M5,4};

{M6,3}

{M9,12};

{M12,8}; {M14,5};

{M14,9}; {M15,12};

{M1,11}; {M2,14};

{M3,6}; {M6,7};

{M8,12}; {M10,14}

	۱۳- تعهد اخلاقی و حرفه‌ای معلم،	
	۱۴- جذابیت و توایایی نمایش مطالب،	
	۱۵- ثبات اخلاق آموزشی، انعطاف پذیری،	
	۱۶- علاقه و عشق به شغل معلمی	
	۱- استفاده از روش‌های بحث گروهی، حل مساله، اکتشافی،	
{M1,4}; {M2,3};	یادگیری در حد تسلط، بارش مغزی و...	بکارگیری روش‌های فعال
{M3,7}; {M4,9};	۲- تلاش مضاعف و ارتقای کیفیت آموزشی،	تدریس
{M5,5}; {M6,8};	۳- مهارت حل مساله و طرح سؤالات بحث برانگیز،	
{M7,8}; {M8,6};	۴- مهارت‌های ارتباطی پویا	
{M9,14}	۱- استفاده از روش‌های نوین تدریس،	
	۲- شرکت در همایش‌های مرتبط و برنامه ریزی شده،	توانمندسازی معلمان
{M1,13}; {M2,8};	۳- شرکت در کارگاه آموزشی،	
{M5,14}; {M6,6};	۴- شرکت منظم در دوره‌های ضمن خدمت	
{M9,10}; {M10,7};	۱- استقبال از خلاقیت و نوآوری دانش آموزان،	
{M13,18}; {M16,12};	۲- نو اندیشی،	
{M17,10}; {M19,8};	۳- توجه به استعداد و خلاقیت،	
	۴- تشویق و تمجید دانش آموزان،	دانش پژوهی
{M5,2}; {M7,3};	۵- ایجاد محیطی شاداب،	
{M3,9}; {M8,10};	۶- فرصت آزمون و خطا،	
{M12,2}; {M14,6};	۷- ساخت دانش جدید،	
{M3,12}; {M13,6}	۸- مشارکت فعال و درگیر کردن دانش آموزان،	
{M1,10}; {M2,11};	۵- بکارگیری حواس و مهارت یادگیرندگان	
{M4,14}; {M5,10};	۱- استفاده از مثال‌های کاربردی،	
{M6,13}; {M10,4}	۲- داشتن نقشه مفهومی برای تدریس،	عینی کردن تدریس (یادگیری معنادار)
{M1,12}; {M4,11};	۳- استفاده از مثال‌های آشنا و متناسب با رشد تفکر منطقی و ساخت	
{M8,2}; {M7,15};	شناختی،	
{M22,4}; {M23,11}	۴- استفاده از مثال‌های ساده، روشن و دقیق	
	۱- شوق و اشتیاق معلمان،	
	۲- داشتن انگیزه و هدف،	
	۳- علاقه زیاد به تدریس،	
{M1,5}; {M2,9};	۴- توجه به ساختار و محتوای برنامه درسی و برانگیزاننده،	اهرم‌های ایجاد انگیزه
{M3,10}; {M4,12};	۵- طرح سؤالات هیجان انگیز،	
{M7,12}; {M8,7};	۶- استفاده به جای تقدیر و جایزه دادن،	
{M15,1}	۷- طرح سؤالات جذب کننده و غافلگیر کننده،	
M1,8}; {M2,10};	۸- بازی گروهی،	
{M6,4}; {M9,15};	۹- ایجاد و تقویت روحیه آزادمنشی،	
{M10,8}	۱- مشخص کردن هدف و جهت تدریس،	هدف‌گزینی (حرکت منطقی)
{M3,19}; {M7,8};		

{M9,14}; {M10,19};
{M15,21}

۲- داشتن طرح درس و برنامه،

۳- آمادگی (جسمانی، روانی، بدنی و علمی)،

۴- حذف موانع احتمالی حین تدریس،

در ادامه با بررسی و دسته‌بندی تم‌های موجود در زمینه الگوی تدریس اثربخش به ارائه جدول زیر منتهی گردید. در جدول (۲) تم‌های اصلی یا ثانویه را که ماحصل دسته‌بندی تم‌های فرعی است، آمده است.

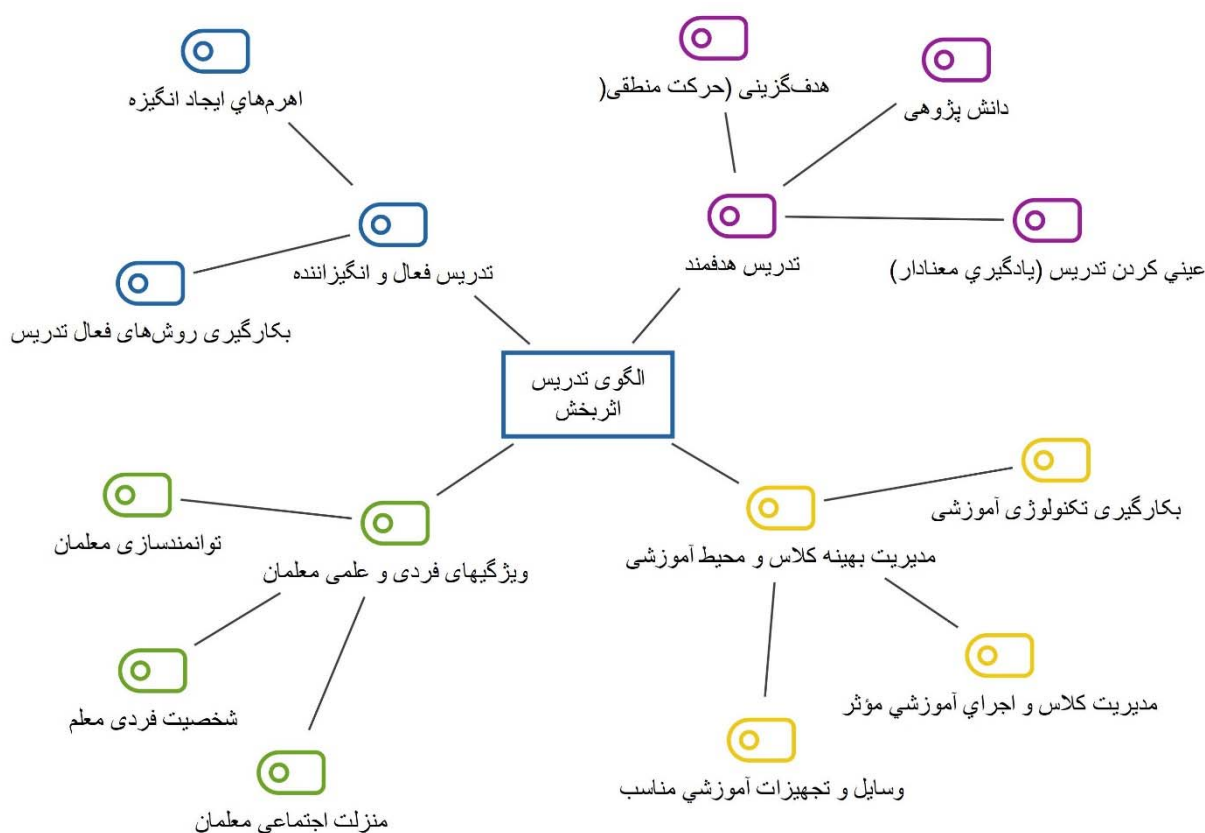
جدول ۲- نامگذاری تم‌های اصلی

مؤلفه شناسایی شده	شاخص اصلی
منزلت اجتماعی معلمان	ویژگی‌های فردی و علمی معلمان
شخصیت فردی معلم	
توانمندسازی معلمان	
بکارگیری تکنولوژی آموزشی	مدیریت بهینه کلاس و محیط آموزشی
مدیریت کلاس و اجرای آموزشی مؤثر	
وسایل و تجهیزات آموزشی مناسب	
بکارگیری روش‌های فعال تدریس	تدریس فعال و انگیزاننده
اهرم‌های ایجاد انگیزه	
عینی کردن تدریس (یادگیری معنادار)	
دانش پژوهی	تدریس هدفمند
هدف‌گزینی (حرکت منطقی)	

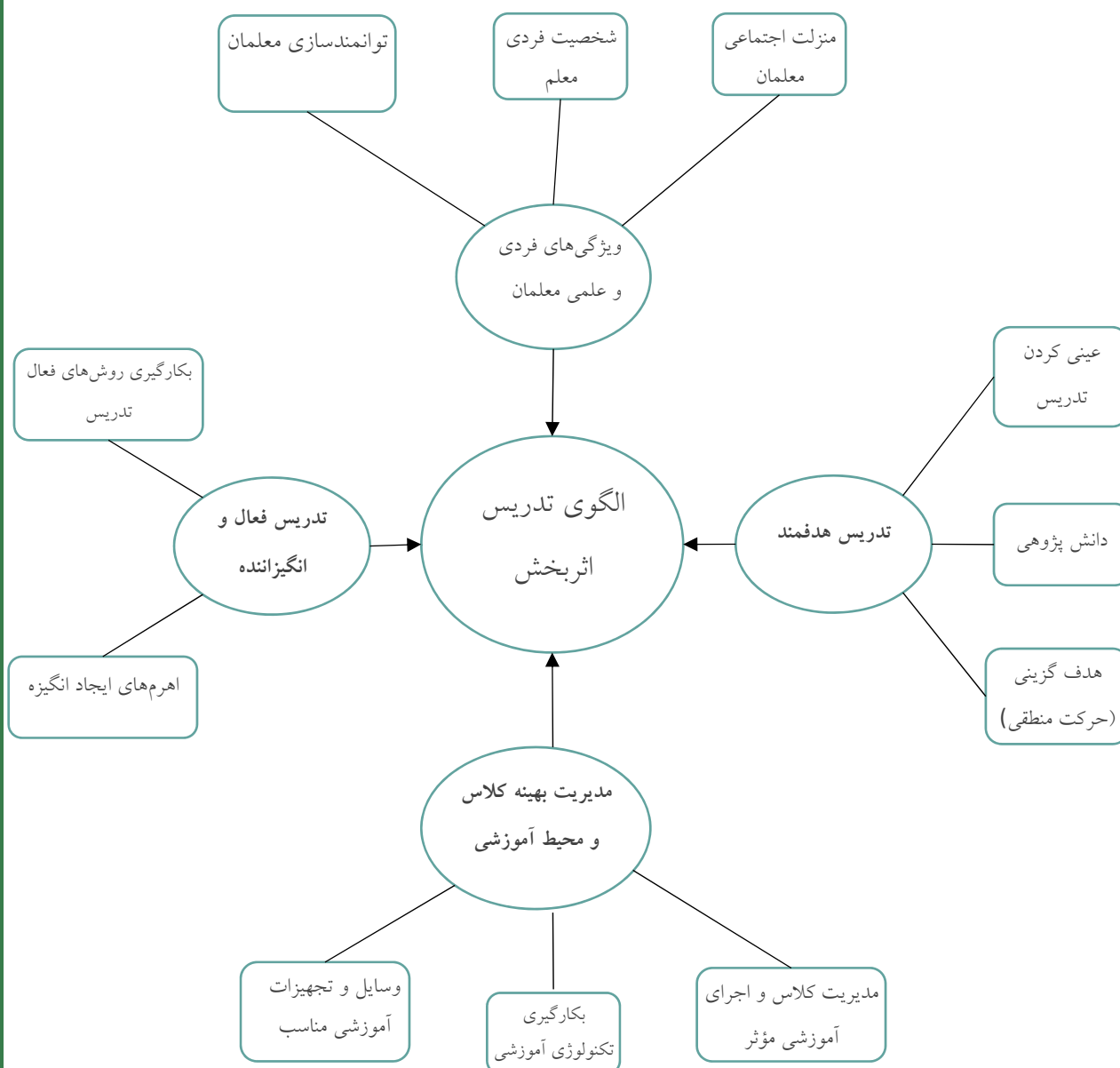
پس از نهایی شدن و اجماع نظرات شرکت‌کنندگان در مرحله‌ی نهایی، الگوی تدریس اثربخش بر حسب پاسخ‌های سؤال تحقیق تدوین شد. این الگو در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات، نهایی شد.

Codes	166
تدریس هدفمند	17
هدف‌گزینی (حرکت منطقی)	4
دانش پژوهی	9
عینی کردن تدریس (یادگیری معنادار)	4
تدریس فعال و انگیزاننده	13
اهرم‌های ایجاد انگیزه	9
بکارگیری روش‌های فعال تدریس	4
مدیریت بهینه کلاس و محیط آموزشی	28
وسایل و تجهیزات آموزشی مناسب	7
مدیریت کلاس و اجرای آموزشی مؤثر	14
بکارگیری تکنولوژی آموزشی	7
ویژگی‌های فردی و علمی معلمان	25
توانمندسازی معلمان	4
شخصیت فردی معلم	16
منزلت اجتماعی معلمان	5
Sets	0

شکل ۱- فراوانی کدها (تعداد) برگرفته از نتایج مصاحبه

شکل ۲- خروجی مدل در نرم افزار Maxqad

شکل ۳- مدل نهایی الگوی تدریس اثربخش

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش تدوین الگوی تدریس اثربخش به منظور ارتقاء سطح آموزشی مدارس بود. بر این اساس سؤال اصلی پژوهش مطرح شد که به منظور پاسخگویی به آن از روش کیفی و به صورت خاص مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد. نتایج مصاحبه با پانزده نفر از خبرگان دانشگاهی و آشنا به موضوع در زمینه تدریس اثربخش منجر به شناسایی ۱۱ مضمون در قالب ۴ مفهوم ویژگی‌های فردی و علمی معلمان، مدیریت بهینه کلاس و محیط آموزشی، تدریس فعال و انگیزاننده و تدریس هدفمند شد.

در تبیین یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت مدیریت بهینه کلاس درس که مصاحبه‌شوندگان به آن‌ها اشاره کردند، شامل: آماده‌سازی کلاس درس، برنامه‌ریزی، مشارکت والدین در فرایند تحصیل فرزندانشان، استقبال از تعامل

دانش آموزان با یکدیگر، توانایی در برقراری ارتباط با دانش آموزان مسئله دار، ارزشیابی مستمر و تکوینی، رعایت نظم معلم در هنگام تدریس، داشتن طرح درس، داشتن نظم منطقی در تدریس، حضور و غیاب به موقع، سخت گیری به موقع، حذف موانع ارتباطی هنگام تدریس، فراهم سازی محیط یادگیری، روابط انسانی حاکم بر جو کلاس است. مدیریت کلاس کلیدی تصمیم گیری ها و اعمالی را که برای نظم دادن به کلاس لازم است و تحت عنوان انضباط مطرح می شود، شامل می گردد. منظور از اینگونه نظم، مدیریت، نگهداری و یا فراهم کردن محیطی است که در آن یادگیری صحیح همراه با کاهش مسائل و مشکلات برای دانش آموزان انجام می شود. (Aldrup et al. (2022) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که توانایی مدیریت کلاس یکی از مهارت های ضروری و تأثیرگذار بر تدریس اثربخش است. (Abedini et al. (2020) نیز نشان دادند که قدرت رهبری و مدیریت کلاس توسط استاد، از عوامل تأثیرگذار بر تدریس اثربخش است. همچنین تدریس اثربخش مستلزم استفاده از وسایل و تجهیزات آموزشی مناسب است. امکانات و فضای فیزیکی کلاس، استفاده از چند رسانه ای ها در تدریس، استفاده از نرم افزارهای ارائه دروس (پاورپوینت و پرزی)، ایجاد فضای آموزشی مثبت، استفاده از رنگ های گرم و آرام بخش برای کلاس درس، دارای کارگاه ها و آزمایشگاه ها برای دروس خاص از جمله این وسایل و تجهیزات است. امروزه وسایل کمک آموزشی اعم از پیچیده و ساده به عنوان ابزاری برای ایجاد تسهیل در امر تدریس و یادگیری در نظام آموزشی به کار می روند. این وسایل از حیث اینکه تئوری و عمل را باهم ترکیب کرده، باعث ماندگاری یادگیری و تنوع بخشی در کلاس درس می شوند، حائز اهمیت هستند. (Mehrabiniya et al. (2022) نشان دادند که امکانات سازمان آموزشی اط حمله عوامل زمینه ای تأثیرگذار بر تدریس اثربخش است. ویژگی های شخصیتی معلم شامل: بیان شیوا، قاطعیت، آراستگی ظاهر، نگاه غیر کلامی، اعتماد به نفس، ارتباط دوستانه با یادگیرنده، برخورد منصفانه، تسلط به موضوع، وقت شناسی، نظم و ترتیب، مهارت در توانمندسازی دانش آموزان، نگرش و نگاه معلم، گرفتن بازخورد مناسب بعد از تدریس، تعهد اخلاقی و حرفه ای معلم، جذابیت و توانایی نمایش مطالب، ثبات اخلاق آموزشی، انعطاف پذیری، علاقه و عشق به شغل معلمی است. در فرایند تدریس، تنها تجارب و دیدگاه های علمی معلم نیست که مؤثر واقع می شود، بلکه کل شخصیت اوست که در ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول شاگرد تأثیر می گذارد. بکارگیری روش های فعال تدریس شامل استفاده از روش های بحث گروهی، حل مسئله، اکتشافی، یادگیری در حد تسلط، بارش مغزی و...، اثربخشی تدریس، تلاش مضاعف و ارتقای کیفیت آموزشی، مهارت حل مسئله، طرح سؤالات بحث برانگیز، مهارت های ارتباطی پویا است. در تدریس فعال و تعاملی هدف کسب حقایق علمی از طریق تحقیق، تفکر، مباحثه و استدلال منطقی، اصلاح و تقویت درک و فهم مهارت های تفکر است. روش های تعاملی فرصت مناسبی برای یادگیرنده ها ایجاد می کنند، تا بتوانند بر تجربه های خود، بازتاب داشته باشند و در نتیجه، قادر شوند تا تضادهای بین فهم و درک های موجود خود را با تجربه های جدید، حل کنند و فهم و درک های بدیل را در نظر بگیرند. به عبارتی، در روش های فعال تدریس یادگیری از ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. دانش آموزان اغلب در سطوح بالاتر حیطه شناختی درگیر می شوند و اکتسابات یادگیرنده در عمق حیطه های عاطفی و رفتاری نیز رسوخ می کند. در این زمینه (Shirbagi & Nasirinia (2020) در پژوهش خود نشان دادند که دانش محتوایی معلمان بیشترین تأثیر را بر تدریس اثربخش دارد.

استفاده از ذهن نو و متفکر (دانش پژوهی) شامل: استقبال از خلاقیت و نوآوری دانش آموزان، نواندیشی، توجه به استعداد و خلاقیت، تشویق و تمجید دانش آموزان، ایجاد محیطی شاداب، فرصت آزمون و خطا، ساخت دانش جدید، مشارکت فعال و درگیر کردن دانش آموزان، بکارگیری حواس و مهارت یادگیرندگان است. مدرسه به عنوان یکی از اجزای مهم نظام آموزشی می تواند بر فرایند تفکر و مهارت های ذهنی و شیوه های یادگیری دانش آموزان تأثیر شگرف بگذارد تا به راحتی بتواند در جهت تفکر نو و انتقادی و کشف مجهولات پیش برود و راه حل مناسبی برای مشکلات ارائه دهد. بدین ترتیب مدرسه می تواند کانونی جهت یادگیری و پرورش افکار خلاق باشد. محیط مدرسه از جنبه های مختلفی مانند شرایط فیزیکی (دیوارها، کلاس، ابزار و اشیاء موجود در مدرسه) و روابط عاطفی میان افراد، نقش مدیر و ناظم به ویژه معلم، روابط دانش آموزان با معلم، روابط دانش آموزان با یکدیگر، بر انگیزه یادگیری و خلاقیت تأثیر مستقیم دارد. معلم در مدرسه به عنوان یک الگو نقش کلیدی ایفاء می کند. در واقع اهمیت او در زندگی دانش آموزان مستعد و خلاق بیشتر روشن می گردد. شایان ذکر است معلم شکل دهنده جو کلاس است و مهمترین نقش را در پرورش خلاقیت دانش آموزان بر عهده دارد و می تواند این نقش را از طریق روش های تدریس در کلاس به انجام رساند. Nazarian et al (2020) در پژوهش خود نشان دادند که درگیر کردن دانش آموزان، کنجکاوی کردن دانش آموزان، ایجاد فرصت ابراز وجود می تواند تأثیر مثبت بر تدریس اثربخش داشته باشد که با نتایج این پژوهش همخوانی دارد.

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می شود توانمندسازی معلمان به عنوان یکی از مهمترین شاخص های بدست آمده در این پژوهش، مورد عنایت سیاست گذاران آموزش و پرورش قرار گیرد. معلمان توانمند، دانش آموزان توانمند را پرورش خواهند داد. همچنین، ویژگیهای شخصیتی معلم در زمان جذب این قشر زحمتکش، مورد توجه قرار گیرد و استخدام معلمان با ظاهر آراسته، علاقه مند به کار کردن با دانش آموزان، مهارت در توانمندسازی دانش آموزان، دارای سطوح بالای اخلاق حرفه ای و... در دستور کار قرار گیرد. همچنین مدیران مدارس می توانند با استفاده از ارزیابی دوره ای، نحوه تدریس معلم را رصد نموده و با استفاده از بازخوردی که از دانش آموزان خواهند گرفت، معلمان را ملزم به تدریس فعال، هدفمند و انگیزاننده نمایند. در نهایت پیشنهاد می شود که مدیران مدارس با فراهم آوردن جوی سالم و مواد آموزشی مناسب و مکفی، معلم را در بالا بردن هرچه بیشتر کیفیت تدریس یاری کنند. همچنین در تحقیقات آینده تأثیر عواملی مانند سبک رهبری توزیع شده، حمایت حرفه ای، تعهد حرفه ای و... بر تدریس اثربخش بر اساس مدل شناسایی شده در این پژوهش مورد بررسی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می شود از مدل ارائه شده در این پژوهش به منظور اثربخشی بیشتر و کارا کردن فرایند تدریس در مدارس استفاده شود.

انجام پژوهش کیفی با دشواری ها و محدودیت هایی از جمله انجام مصاحبه های زمان بر و بعضاً طولانی و دشواری در جلب رضایت مصاحبه شوندگان همراه بود.

References

- Abdolmaleki, S., maleki, H., & farjadmand, L. (2019). Factors affecting effective teaching teachers (The case of the fifth grade of primary school teachers in Tehran). *Teaching and Learning Research*, 16(1), 123-135. <https://doi.org/10.22070/TLR.2020.3009> (In Persian).
- Abedini baltork, M., Mansoori, S., & Kamali Ardakani, H. (2020). Identifying and leveling the Factors Influencing the effective teaching in Universities of Medical Sciences based on Interpretative Structural Modeling (Case Study: Shahid sadoghi University of Medical Sciences). *Educational Development of Judishapur*, 11(2), 119-131. doi: 10.22118/edc.2019.202252.1153. (In Persian).
- Aldrup, K., Carstensen, B., & Klusmann, U. (2022). Is empathy the key to effective teaching? A systematic review of its association with teacher-student interactions and student outcomes. *Educational Psychology Review*, 34(3), 1177-1216. <https://doi.org/10.1007/s10648-021-09649-y>
- Arabi makiabadi, H., & abbasiane, H. (2021). Investigating the effect of integrated teaching patterns with traditional teaching methods on students' creativity. *Management and Educational Perspective*, 3(3), 113-142. <https://doi.org/10.22034/jmep.2021.312487.1075> (In Persian).
- Bidabadi, N. S., Isfahani, A. N., Rouhollahi, A., & Khalili, R. (2016). Effective teaching methods in higher education: requirements and barriers. *Journal of advances in medical education & professionalism*, 4(4), 170. <https://doi.org/10.1007/s10648-021-09649-y>
- Blazar, D. (2015). Effective teaching in elementary mathematics: Identifying classroom practices that support student achievement. *Economics of Education Review*, 48, 16-29. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2015.05.005>
- Brightman HJ, Elliott ML, Bhada Y. (1993). Increasing the effectiveness of student evaluation of instructor data. *Decision Sciences*; 24(1): 192-199. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.1993.tb00469.x>
- Chetty, R., Friedman, J.N., & Rockoff, J.E. (2014). Measuring the impacts of teachers II: teacher value-added and student outcomes in adulthood. *American Economic Review*, 104 (9): 2633-2679.
- Chew, S. L., & Cerbin, W. J. (2021). The cognitive challenges of effective teaching. *The Journal of Economic Education*, 52(1), 17-40. <https://doi.org/10.1080/00220485.2020.1845266>
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development.
- Devlin, M., & Samarawickrema, G. (2022). A commentary on the criteria of effective teaching in post-COVID higher education. *Higher Education Research & Development*, 41(1), 21-32. <https://doi.org/10.1080/07294360.2021.2002828>
- Douglas, A. (2010); Evaluating Effective Teaching in College Level Economics Using Student Ratings of Instruction: A Factor Analytic Approach; *Journal of College Teaching & Learning*; 7, 57-66. <https://doi.org/10.19030/tlc.v7i5.7841>
- Eslamian, H. Ealamian, Z. Karami, M. (2018). Study the relationship of applying the criteria for effective teaching by faculty With students morale Bitch, *Curriculum Planning*, 15(56), 132-147. <https://doi.org/10.30486/jsre.2018.539729> (In Persian).
- Fallahi, V., & Rostami, K. (2012). On the Role of Emotional Intelligence in Secondary Teachers' Teaching Effectiveness. *Journal of New Approaches in Educational Administration*, 3(9), 167-188. <https://doi.org/20.1001.1.20086369.1391.3.9.10.9> (In Persian).
- Hoseini hesam abadi, S. M. H., Shahamat, N., zarei, R., & salehi, M. (2023). Identify the dimensions and components of an effective teaching model in elementary school. *Journal of New Approaches in Educational Administration*. <https://doi.org/10.30495/JEDU.2023.29649.5926> (In Persian).
- Khashi jamalzehi, E. (2021). The effect of visual teaching method using PowerPoint, video and photo based on educational management model on conceptual learning. *Management and Educational Perspective*, 2(4), 1-16. <https://doi.org/10.22034/jmep.2021.261432.1044> (In Persian).
- Kordloo, A., & Behrang, M. R. (2020). The effect of intellectual scaffolding on educational management in the application of new educational technologies on academic motivation and academic achievement in science courses for female students in the fifth grade of elementary school. *Management and Educational Perspective*, 2(1), 19-33. <https://doi.org/10.22034/jmep.2020.231073.1012> (In Persian).

- Lavy, V. (2016). What makes an effective teacher? Quasi-experimental evidence. *CESifo Economic Studies*, 62(1), 88-125. <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifv001>
- Mahdian, M. Amini, N. (2018). The effective teaching applying signs scale Teachers of Mathematical Teaching in High Schools of Isfahan, *Curriculum Planning*, 14(55), 24-38. (In Persian).
- Mehrabiniya, M. Khamesan, A. Ayati, M. (2022). The effective teaching factors from student's viewpoint based on grounded theory method, *Journal of Qualitative Research in Behavioral Sciences*, 1(1), 1. <https://doi.org/10.22077/QRBS.2022.5173.1009> (In Persian).
- Mehrabiniya, M., Khamesan, A., & Ayati, M. (2022). The effective teaching factors from student's viewpoint based on grounded theory method. *Qualitative Research in Behavioral Sciences*, 1(1), 1-14. <https://doi.org/10.22077/qrbs.2022.5173.1009> (In Persian).
- Mohamed, R. H., Khalil, I. A., & Awaji, B. M. (2023). Mathematics teachers' awareness of effective teaching practices: A comparative study. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 19(2), em2230. <https://doi.org/10.29333/ejmste/12962>
- Mohammadi Khangah, M. Hosseinzadeh, O.A. (2015). Presenting and Verifying an Effective Teaching Model for Teachers at Tabriz University, *Instruction and Evaluation*, 8(31), 77-91. (In Persian).
- Msimanga, M. R. (2017). Teach and assess: A strategy for effective teaching and learning in economic and management sciences. Doctoral Dissertation, Faculty of Education, *University of The Free State Bloemfontein*. <http://hdl.handle.net/11660/7745>
- Muijs, D., & Reynolds, D. (2017). *Effective teaching: Evidence and practice*. Sage.
- Nazarian, M. R., Abedi, A., Mahdad, A., & Nadi, M. A. (2020). Teachers' lived Experiences in Identifying Students' Talents Based on the Dimensions and Components of the Effective Teaching Pattern. *New Educational Approaches*, 15(2), 43-58. doi: 10.22108/nea.2021.120737.1428. (In Persian).
- Nye, B., Konstantopoulos, S., & Hedges, L.V. (2004). How large are teacher effects? *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 26 (3): 237-257. <https://doi.org/10.3102/01623737026003237>
- poloie, L., & Farhadian, F. (2020). The Application of Educational Technology Components in the Main Sources of Curriculum Planning. *Management and Educational Perspective*, 2(1), 49-69. <https://doi.org/10.22034/jmep.2020.233969.1015> (In Persian).
- Sameri, M. (2019). Modeling Effective Teaching of Faculty Members Based on Artificial Neural Network Analysis. *Journal of Instruction and Evaluation*, 11(44), 79-102. [in Persian].
- Shirbagi, N., & Nasiri Nia, S. (2020). Professional development of a step towards effective teaching (Case study: Elementary teachers in Sanandaj). *Research in Teaching*, 8(1), 197-166. https://trj.uok.ac.ir/article_61499.html?lang=en (In Persian).
- Wayne, A.J., & Youngs, P. (2003). Teacher characteristics and student achievement gains: are view. *Review of Educational Research*, 73 (1): 89-122. <https://doi.org/10.3102/00346543073001089>